

Signe Riisalo
Sotsiaalkaitseminister
Sotsiaalministeerium
kristiina.luht@sm.ee

Teie: 23.04.2022, nr 1.2-2/59-1

Meie: digitaalalkirjas nr 1-8-2/22/17

Arvamus ohvriabi seaduse eelnõule

Lp Signe Riisalo

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Sotsiaalministeeriumi võimaluse eest esitada arvamus ohvriabi seaduse eelnõule. Olles esitanud Sotsiaalministeeriumile omapoolsed tähelepanekud ohvriabi seaduse väljatöötamiskavatsusele 2020. aasta suvel (kiri nr 1-8/2/20/24)¹, jääb Lastekaitse Liit viidatud arvamusel väljendatud seisukohtade juurde, paludes käsitleda arvamusi seotud dokumendina. Lastekaitse Liit lähtub käesolevas arvamusel lapse õiguste perspektiivist.

MTÜ Lastekaitse Liit esitas 11. aprillil 2022 Justiitsministeeriumile arvamusel naistevastase vägivald ja perevägivald tõkestamise direktiivi ettepaneku osas², milles rõhutatult kehtib ka käesoleva eelnõu puhul - **vaja on kogu ühiskonda kõnetavat ja mõjutavat kommunikatsiooni, sh kampaaniaid ja teisi toetavaid tegevusi. Iga inimene peab tajuma, et igasugune vägivald ei ole ühiskonnas aktsepteeritav.** Vägivaldal pealtnäinud lapse käsitlemine ohvrina sõltub konkreetse menetleja ettevalmistusest ning oskustest. **On oluline, et oma töös lastega kokkupuutuvad spetsialistid mõistaksid lapse arengut ja vajadusi tegutsemaks lapse parimates huvides.** Selleks et erialaspetsialistid oskaksid vägivaldal märke ära tunda ja ohvreid adekvaatselt abistada, **tuleb tegelda spetsialistide valdkondadele teavitamise ja koolitamisega.** Lastekaitse Liit nentis oma arvamusel, et on positiivne, et ühiskonnas on hakatud vägivallateema olulisust üha enam teadvustama ning perevägivald ja lastega seotud vägivald on seotud kriminaalpoliitika kui ka **lapse õiguste strateegia**³ prioriteetideks. Samas rõhutab liit jätkuvalt, et abistamise keskmel peab olema laps, ning lubamatu on olukord, kus laps jääb teenustest ilma, kuna vanematel puudub piisav teadlikkus, ressursid või pealehakkamine oma laps ohvriabi teenusele viia. **Tee abini peab olema lihtne ja ligipääsetav (sh lapsesõbralikud ja lihtsustatud vormis võimalused, kanalid), et oleks garanteeritud iga abivajaja õigus abile.**

Olukorras, kus ohvriabi teenustele jõuab täna oluliselt vähem ohvreid kui on uuringute ja statistika järgi kannatanuid⁴, ning ohvri jõudmine ohvriabisse sõltub isegi keeruliste juhtumite puhul inimese enda aktiivsusest, oskustest ja julgusest, mille tõttu võivad haavatavas olukorras

¹ Lisatud käesolevale arvamusel.

² Vaata lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2022/04/1-8-2-22-9-Arvamus-naistevastase-vagivalla-ja-perevagivalla-tokestamise-direktiivi-ettepaneku-osas.pdf>

³ Vaata lähemalt:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en>

⁴ Seletuskirjas: Hinnanguliselt võib öelda, et umbes 20% politseis registreeritud lähisuhtevägivald juhtumitest jõudis ohvriabisse.

inimesed jääda eemale abist, milleks neil on tegelikult õigus ja vajadus - on käesoleva eelnõuga **kavandatavate muudatuste edukuse võti mitmekülgses ja järjepidevas teavituses.**

Lastekaitse Liit toetab eelnõud ja tunnustab Sotsiaalministeeriumi samme, mis kajastuvad muu hulgas käesolevas eelnõus. Heameelt teeb asjaolu, et kaasamisprotsessis Lastekaitse Liidu poolt tehtud ettepanekutest on leidnud paljud koha ka käesolevas eelnõus. Positiivne, et läbivalt on rõhutatud, et ohvriabi vajava lapse toetamisel on oluline ohvriabi ja lastekaitse tihe koostöö, et saavutada parimad ja kestvad tulemused. Eelnõus on olulisel kohal ÜRO Lapse õiguste konventsiooni põhimõtted, et alaealise ohvri abistamisel tuleb lähtuda alati lapse huvidest, ning abipakkumisel tuleb kasutada lapsesõbralikku lähenemist võttes arvesse lapse vanust, küpsust, vajadusi, muresid ning arvamusi. Samuti, et lapsel on õigus avaldada oma arvamust kõigis teda puudutavates küsimustes.

Eelnõud ilmestav kannatanukeskne lähenemine aitab edaspidi ohvritel paremini hakkama saada terve kuriteo tagajärgedega toimetulemise protsessi vältel. Kui ohvrite õigusi ja heaolu rõhutavaid põhimõtteid järgivad kõik ohvritega töötavad spetsialistid (nii esmasel abistamisel kui süüteo menetluses), siis võib eeldada, et järjest rohkem ohvreid julgeb abi otsida. Ohvriabi osutamise põhimõtete sätestamine tagab kõigile ohvritele võrdse kohtlemise ja nende õiguste kaitse.

Tunnustusväärne on õigusselguse taotlus. Eelnõu ja seletuskirja puhul saab positiivsena välja tuua aja- ja asjakohasuse, loogilise struktuuri, ladusa keelekasutuse, aga ka kitsaskohtadest ja võimalustest adekvaatse pildi esitamise. Esile saab tõsta, et kasutatud praktikast ilmnenuid probleemide kui ka häid praktikaid, värsket statistikat ja praktikute soovitusi. **Eelnõu selgust toetaks veelgi kirjeldava skeemi lisamine seletuskirjale, mis hõlbustaks süsteemist ülevaatliku pildi saamist. Soovitav on kasutada skemaatilist selgitust ka edasises teavituses - põhimõtetel lihtne ja selge.**

Lastekaitse Liit toetab eelnõu, jäädes oma eelnevalt esitatud arvamuse juurde, kuid soovib täiendavalt rõhutada:

- 1) Luht tõdes oma magistritöös (2018)⁵, et ohvriabi sihtrühmad ja nende vajadused on väga erinevad, mis eeldab spetsialistidelt väga laiaulatuslikke teadmisi ja oskusi erinevatest valdkondadest ning võimekust töötada kiiresti muutuvast ja ebakindlast olukorras, st head hariduslikku ettevalmistust. On positiivne, et eelnõuga pannakse paika ohvriabi osutava isiku kvalifikatsiooninõuded ning põhikoolituse ja täienduskoolituste nõuded. Eelnõu kohaselt tuleb alaealise ohvri abistamisel lähtuda alati lapse huvidest, ning abipakkumisel kasutada lapsesõbralikku lähenemist – samas põhikoolituse moodulites ei ole eraldi moodulit lapse õiguste, arengu ja lapsesõbraliku lähenemise kohta. **MTÜ Lastekaitse Liit teeb ettepaneku täiendada ohvriabi osutava isiku põhikoolituskava ka vastava mooduliga.**
- 2) Eesti võrdse kohtlemise võrgustik⁶ osundas 2020 ühisaruandes Eesti kolmanda üldise korralise ülevaatuse (UPR) jaoks⁷, et Eesti on teinud märkimisväärseid edusamme võitluses naistevastase vägivallega, eriti ohvriabi teenuste arendamisel, kuid mitmed keerulised probleemid on seni lahendamata. Ka välisministeerium osundab oma kirjas

⁵ Luht, K. (2018). Professionaalne ohvriabi ohvriabitöötajate hinnangul. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.

⁶ Liikmed: Eesti Inimõiguste Keskus, Eesti LGBT Ühing, Eesti Noorteühenduste Liit, Eesti Puuetega Inimeste Koda, Eesti Vegan Selts, Lastekaitse Liit, Oma Tuba, Eesti Üliõpilaskondade Liit, Eesti Pagulasabi, Naiste Tugija Teabekeskus. Loe lähemalt: <https://humanrights.ee/teemad/vordne-kohtlemine/vordse-kohtlemisevorgustik/>

⁷ Vaata lähemalt: <https://humanrights.ee/app/uploads/2020/12/UPR-EST-uus.pdf>

(18.05.2022 nr 15.1-3/2640-1) perioodilise ülevaatus aruandes olevatele mitmete riikide soovitudele, mis on eelnõu teemaga seotud. **Liit palub antud osas eelnõud täiendada.**

- 3) **Jätkuvalt on soovitatav kaaluda ohvriabi fondi loomist, mis omakorda võimendaks eelnõu eesmärgistatud kannatanukeskset lähenemist ja annaks ohvritele suurema kindluse ja toe igapäevaellu naasmisel.** Aja- ning ressursipuudus ei saa üles kaaluda ohvrite täiendavaid tagatisi.
- 4) Teavituse olulisusele juhtis Lastekaitse Liit tähelepanu nii VTK´le tehtud arvamuses kui ka eelviidatud arvamuses Justiitsministeeriumile. Seletuskirjas (lk 15) on viidatud veebilehele www.palunabi.ee. Kas on tehtud analüüsi, kui teadlikud on inimesed antud veebilehest? Segadusttekitav on kindlasti <http://www.ohvriabi.ee/> koduleht. **Ettepanek pöörata käesoleva eelnõuga kavandatavate muudatuste kommunikatsioonil suuremat tähelepanu ka ohvriabi kanalitest teavitamisele.**
- 5) MTÜ Lastekaitse Liit viis 2011-2013 läbi lähisuhtevägivalla ümarlaudade sarja, eesmärgiga kaardistada olukord, kas laps on lähisuhtevägivallas kaitstud ning tema õigused tagatud. Ümarlaudades tõusetunud teemade põhjal esitas MTÜ Lastekaitse Liit justiitsministrile 2013. aastal ettepaneku olukorra analüüsimiseks lapse parima huvi tagamisel lähisuhtevägivalla juhtumites, milles muuhulgas toonitas, et lapsel, kui vanematevahelist vägivalda pealt näinud isikul, ei ole tunnistajana võimalik iseseisvalt kasutada ohvriabiseaduses ettenähtud kompensatsioone (psühholoogiline nõustamine, turvaline majutus, ohvri abistamine suhtlemisel erinevate riigi- ka kohaliku omavalitsuse asutustega jt). Lapse heaolu eest peab eraldi muretsema vägivalda kogunud lapsevanem, mida praktikas enamikul kordadel ei suudeta ei täita, tingitult ohvri (st lapsevanema) enda haavatud seisundist. Ettepanekutes rõhutati, et väga oluline tähelepanu pöörata õiguskaitseasutuste ning ohvriabi omavahelisele koostööle. Samuti koostööle kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajaga. Abistamise keskses peab olema laps, ning lubamatu on olukord, kus laps jääb teenustest ilma, kuna vanematel puudub piisav teadlikkus, ressursid või pealehakkamine oma laps ohvriabi teenusele viia. Välja tuleb töötada nn kõiki osapooli kaasav integreeritud süsteem lapse- sõbraliku õigusemõistmise kontseptsioonist lähtuvalt. **On heameel tõdeda, et lõpuks, küll pea 10 aastat hiljem, oleme jõudnud olukorda, kus käesolev eelnõu (seletuskiri lk 32) rõhutab, et perevägivalda pealt nägevaid lapsi tuleb ohvriabis käsitleda vägivalla ohvritena ning nad peavad saama vastavat abi ja kaitset.**
- 6) Eelnõu §12 lg 1 p 4 kohaselt peab ohvriabi vahetult osutav isik vastama lastekaitse- seaduse §-s 20 sätestatud nõuetele, kui abi osutatakse alaealisele. Samas nii eelnõus kui ka seletuskirjas ei ole ohvriabi osutava isiku definitsiooni, seega on oluline, et **käesoleva sätte valguses kuuluksid selle määratluse alla ka lapsohvriga tegutsedavad vabatahtlikud.**
- 7) Seletuskirjas (lk 59) osundatakse probleemile, et vaid väike hulk reisijatest registreerib oma reisi ning seega puudub riigil tegelik ülevaade kõikidest kriisipiirkonnast viibijaist. **Taaskord on lahenduseks suurem teavitus. Eri sihtgruppidele eri viisil ja kanalites.**
- 8) Eelnõu rõhutab eri spetsialistide koostööd kriisijuhtumist mõjutatud inimeste abistamisel. Seletuskirja kohaselt on senine praktika näidanud, et KOV-ide sotsiaaltöötajad käivitavad psühhosotsiaalse kriisiabi tegevused oma erialaseid teadmisi kasutades, kuid KOV-ide kriisiplaanides psühhosotsiaalse kriisiabi plaani pigem ei ole. Seletuskirjas (lk 58) on viidatud koostöömudelile, mille SKA ohvriabi koos partneritega PPA-st, Võru Linnavalitsusest, Sotsiaalministeeriumist ja Harjumaa Omavalitsuste Liidust on välja töötanud, ning milles kirjeldatakse asutuste tegevusi ja omavahelist infovahetust. **Kas antud koostöömudel on avalik, ning kas see on hea praktika**

näitena tehtud kättesaadavaks kõigile omavalitsustele, et kriisijuhtimist üle Eesti parendada?

- 9) Seletuskirjas on rõhutatud, et muudatused mõjutavad ohvrite heaolu, sh ka nende (vaimset) tervist. **Igakülgse toe tagamine on ülioluline. Samas on vaja aidata ka aitajaid.** KOV-idele on pandud ootused ja kohustused seoses psühhosotsiaalse kriisiabi osutamisega. Seletuskirja (lk 58) kohaselt on vajalikud teadmised ja oskused olemas erialase väljaõppe läbinud sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatel. Kohustused on ka nt seoses alaealiste inikaubanduse ohvritega tegelemisel. **Kas on teada kui paljud lastekaitsetöötajad on vastavad teadmised ja oskused omandanud? Kes tagab kõigi lastekaitsetöötajate vastavasisulise koolitamise?** Lastekaitse Liit juhtis 17.03.2021 oma pöördumises “Aeg on kuulata hääletute hääli”⁸, et need, kellele abivajavatest lastest teatada, vajavad tihti aga ka ise tuge, et laste jaoks kogu aeg olemas olla. Lastekaitsetöötajad. Oli positiivne lugeda, et koalitsioonilepingus on rõhutatud lastekaitsetöö väärtustamist. Sõltub ju kogukonna laste heaolu osaliselt sellestki kui hästi on tagatud vastava omavalitsuse lastekaitsetöötaja heaolu, st kas tal on piisavalt aega, oskusi, ressursi ja teenuseid, mida nii ennetuseks kui ka abivajaduse korral pakuda. Samas oleme Eestis juba aastaid olukorras, kus lastekaitsetöötajate ülekoormatus ja läbipõlemise oht on suur probleem. Ennetustöök, mis pikemas perspektiivis aitaks töökoormust vähendada, ei jää tihti piisavalt aega. Töötajad vahetuvad sageli, põhjuseks suur töökoormus ja emotsionaalne pinge, avalikkuse kõrged ootused ja tihti ka negatiivne avalik tähelepanu. Ka teenuste puudumine või ebapiisav kättesaadavus. Uuringud näitavad, et lastekaitsetöös oli pandeemia ajal mitmeid asjaolusid, mis teevad ka praegu töö tavapärasest keerulisemaks. Lastekaitsetöötajad on samuti eesliinitöötajad, kes vajavad toetust, et tagada abivajavate laste ja perede heaolu. Lastekaitse Liit on teinud sotsiaalkaitseministrile ettepaneku panna riigi poolt paika lastekaitsetöötajate kinnitatud töötasu piirid, ning siduda töötasu määrad teaduskraadi omamise ja kutse omandamisega. **Vaja on vähendada omavalitsuste vahelist ebavõrdsust lastekaitsetöötajate tasustamisel ja tõsta lastekaitsetöötajate motiveeritust.**
- 10) Täienduseks eelmisele punktile on küsimus, kuidas on tagatud psühhosotsiaane kriisiabi ja järgne tugi suitsiidi teinud alaealise perele või alaealisele, kelle lähedane on teinud suitsiidi?⁹ Seletuskirja (lk 136) kohaselt peavad kriisijuhtumi järgse inimeste olukorra hindamise teadmised ja oskused olema piirkondlikel kriisiabi vaimse tervise spetsialistidel (nt vaimse tervise õed, pereõed) ja kohaliku omavalitsuse lastekaitse ja sotsiaaltöö spetsialistidel. Selles faasis võivad inimesed vajada psühholoogilist nõustamist, psühhoteraapiat ja psühhiaatrilist abi. **Seletuskirjast ei selgu, kas ja kuidas see abi praktiliselt tagatakse?** Võttes arvesse ka eelnimetatud spetsialistide nappust (järjekorrad kuni 6 kuud), ning eriti nn vaeslapse olukorda äärealadel.

On positiivne, et eelnõus sätestatakse seni seadusest puudu olnud ohvrite õiguste põhimõtted, mis tagavad ohvrite inimväärika kohtlemise, ohvrite mõistmise, ohvrit toetava suhtumise ning ohvrile kiire ja mitmekülgse abi pakkumise. Nende põhimõtete järgimine ohvriga töötavate spetsialistide töös aitab vältida ohvrite taasohvristamist ja tagada igale kannatanule tema individuaalsest abivajadusest lähtuv abi võimalikult kättesaadaval moel. **Eelnõus püstitatud eesmärkide täitmiseks on vajalik tagada rahastus, sh pikemate plaanide (ääremaade**

⁸ Vaata lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/et/2021/03/lastekaitse-liidu-poordumine-aeg-on-kuulata-haaletute-haali/>

⁹ Ibid. 8.

toetamine, haldussuutlikkuse tasandamine, tugispetsialistide juurdekasvu tagamine, lastekaitsetöötajate motiveerimine jne) elluviimiseks.

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega,

Varje Ojala

/allkirjastatud digitaalselt/

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Koostaja: Helika Saar helika.saar@lastekaitseliit.ee